

نیروی هوایی ارتش
جمهوری اسلامی ایران
تاریخ نبردهای هوایی دفاع مقدس

جلد ششم

عملیات «مروارید» و «نصر»

نبردهای هوایی آذر و دی ماه ۵۹

مرکز مطالعات راهبردی نهجا

گروه مؤلفین: سرتیپ^۲ استاد علیرضا نمکی، آقای و همکاران

زمستان ۱۳۹۶

مرکز انتشارات راهبردی نهجا

سرشناسه	نمکی عراقی، علیرضا (۱۳۲۴) و همکاران (حسین خلیلی)
عنوان و نام پدیدآور	تاریخ نبردهای هوایی دفاع مقدس (جلد ششم) / علیرضا نمکی، حسین خلیلی... [و دیگران]
مشخصات نشر	تهران: ارتش ج.ا.ایران، نیروی هوایی، مرکز انتشارات راهبردی نهجا، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	۴۶۰ ص، مصور، جدول، نمودار.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۴۸۹-۳۰-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	مولفین علیرضا نمکی عراقی، رضا رمضانی، علیرضا جواهری
یادداشت	ج ۲، الی ۵ (چاپ اول: ۱۳۹۵) (فیا).
یادداشت	ج ۶ (چاپ اول: ۱۳۹۶) (فیا).
مندرجات	ج ۱. از انقلاب اسلامی تا آغاز نهجم سراسری عراق-ج ۲. عملیات هوایی و کوبنده اولین پاسخ به تجاوز همه جانبه عراق-ج ۳. عملیات کمان-۹۹ موسوم به ۱۴۰ فروندی و انهدام نیروی هوایی دشمن-ج ۴. انهدام زیر ساخت‌ها، مراکز حیاتی و عقبه دشمنان-ج ۵. نبردهای هوایی علیه نیروی زمینی دشمن: جنگ با تانک‌ها-ج ۶. عملیات‌های مرواید و نصر: نبردهای هوایی آذر و دی ماه ۵۹ ایران. ارتش، نیروی هوایی- تاریخ
موضوع	
موضوع	جنگ ایران و عراق، ۱۳۶۷-۱۳۵۹ ارتش
شناسه افزوده	کتاب عراق، علیرضا، ۱۳۲۴-
رده‌بندی کنگره	DSR ۱۱۹ / ۲۹۳
رده‌بندی دیویی	۳۰۰ ۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۳۵ ۲۲۲

مؤلفین: سرتیپ^۱ خلبان علیرضا نمکی عراقی و همکار (س:۱) حسین خلیلی

ویرایش تخصصی: امیر هوشنگ خادم‌دقیق - دکتر رضا خدایر

ویرایش ادبی و فنی: علیرضا شریفی‌پور

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۹۶

نوبت چاپ: اول

مدیریت چاپ و نشر: امیر هوشنگ خادم‌دقیق - علیرضا سمواتی

مدیریت حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس نهجا: علیرضا امجدیان

امور پشتیبانی و چاپ: حسین بحریمائی - خداداد حاتمی کیا

طراحی جلد و صفحه‌آرایی: علیرضا عشقی فکور -

رایانه و تایپ: مجید ذوالفقاری - مهران غلامیان

ناشر: مرکز انتشارات راهبردی شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، خیابان پیروزی، ستاد نیروی هوایی ارتش ج.ا.ایران، دفتر پژوهش‌های نظری و مطالعات راهبردی نهجا، تلفن: ۳۵۷۴۱۳۱۲-۳۳۳۱۱۰۹-۳۵۷۴۱۵۹

کدپستی: ۱۷۵۳۴۲۳۱

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

«فهرست مطالب»

عنوان	صفحه
۱- پیشگفتار	۱
۴- مقدمه	۴

فصل اول: فرایند عملیات «مروارید» و انهدام نیروی دریایی دشمن

۱- نبردهای هوایی هفته اول آذرماه ۵۹	۹
۲- روند هوایی عملیات «مروارید» و انهدام نیروی دریایی دشمن	۳۴
الف- اهداف عملیات دریایی مروارید	۳۵
ب- فرایند عملیات دریایی مروارید	۳۹
پ- مراحل اجرای عملیات دریایی مروارید	۴۶
ت- خسارات وارده به نیروهای دشمن و خودی	۷۳
ث- بیلان پروازهای رزمی و معرکات خدایان قهرمان	۷۵
۱) پروازهای رزمی هفتم آذر و هشتم آذر	۷۵
۲) انهدام ناو نیروبر «پوگناتسی» و معرفی فرماندهان عملیات	۷۹
ج- نبردهای هوایی نهم و دهم آذرماه و عملیات هوا-دریا	۹۰
چ- دستاوردهای عملیات مشترک هوا-دریای مروارید	۹۷
ح- بازتاب‌های سیاسی-نظامی عملیات مروارید	۱۰۳

فصل دوم: استمرار نبردهای هوایی در آذرماه ۵۹

۱- نبردهای هوایی هشتم تا پانزدهم آذرماه ۵۹	۱۱۱
الف- نبردهای هوایی هشتم، نهم و دهم آذرماه	۱۱۱
ب- نبردهای هوایی روز یازدهم تا پانزدهم آذرماه	۱۳۴
پ- خاطره نجات سرگرد خلبان سیدجلیل پوررضایی در نبردهای ۱۴ آذر	۱۴۹
۲- نبردهای هوایی شانزدهم تا بیست و یکم آذرماه	۱۶۰
الف- نبردهای هوایی شانزدهم تا نوزدهم آذر	۱۶۰

عنوان صفحه

ب - نبردهای هوایی بیستم و یکم آذر	۱۸۰
۳- نبردهای هوایی بیست و دوم تا آخر آذر ۵۹	۱۹۱
الف - نبردهای هوایی بیست و دوم تا بیست و پنجم آذر	۱۹۲
ب - نبردهای هوایی ۲۶ تا ۳۰ آذرماه	۲۱۱
پ - نشانه‌های بروز جنگ شهرها	۲۳۱

فصل سوم: نبردهای هوایی نیمه نخست دی‌ماه ۱۳۵۹

۱- ترسیم فضای سیاسی کشور در آستانه عملیات نصر	۲۴۱
۲- نبردهای هوایی هفته اول دی‌ماه ۵۹	۲۴۸
- نبردهای هوایی دوم دی	۲۵۵
- نبردهای هوایی سوم دی	۲۵۹
- نبردهای هوایی چهارم دی	۲۶۳
- نبردهای هوایی پنجم دی	۲۶۸
- نبردهای هوایی ششم دی	۲۷۰
- نبردهای هوایی هفتم دی	۲۷۷
۳- نبردهای هوایی هشتم تا چهاردهم دی‌ماه ۵۹	۲۷۹

فصل چهارم: فرایند نبردهای هوایی عملیات «نصر»

۱- وضعیت قرارگاه‌ها و پیش‌درآمد عملیات «نصر»	۳۱۹
۲- فرایند اجرای عملیات با رویکرد نبردهای هوایی	۳۲۹
الف - نبردهای هوایی پانزدهم و شانزدهم دی	۳۳۱
ب - نبردهای هفدهم و هیجدهم دی	۳۳۸
پ - نبردهای هوایی جمعه نوزدهم دی	۳۵۳
ت - جمع‌بندی و سوانح نهاجا در فرایند عملیات نصر	۳۶۱
۳- عملیات توکل و نبردهای هوایی بیستم دی	۳۶۷
الف - فرایند عملیات توکل	۳۶۸

عنوان..... صفحه

ب - نبردهای هوایی بیستم دی..... ۳۸۰

فصل پنجم: نبردهای هوایی دهه سوم دی ماه ۱۳۵۹

۱- نبردهای هوایی بیست و یکم تا بیست و پنجم دی ماه ۵۹..... ۳۹۰

۲- نبردهای هوایی بیست و پنجم تا آخر دی ماه ۵۹..... ۴۰۰

۳- روند پرواز هواپیماهای نیروی هوایی عراق در دی ماه ۱۳۵۹..... ۴۱۲

۴- برآیند و نتایج نبردهای هوایی در آذرماه و دیماه ۱۳۵۹..... ۴۱۵

الف - بیان مأموریت‌های رزمی و خدمات رزمی در آذر و دی..... ۴۱۶

ب - هواپیماهای سرنگون شده دشمن..... ۴۲۲

پ - فهرست هواپیماهای اقط شده خودی..... ۴۲۷

ت - فهرست پروازهای رزمی و شناسایی هوایی و دریائی در روزهای دیماه ۵۹..... ۴۳۰

ث - فهرست شهدای غیر-عربین عراق از یکم آذر تا پایان دی ماه ۵۹..... ۴۴۵

- پیوست‌ها و ضمائم..... ۴۵۲

- فهرست منابع و مآخذ..... ۴۴۸

- نمایه..... ۴۵۶

مقدمه

پس از توقف روند پیشروی لجام گسیخته نیروهای ارتش عراق در سرزمین خوزستان و تثبیت آنها و وادار نمودن ارتش عراق در لاک دفاعی و استقرار در مواضعی که چندان مطلوب فرماندهان بعثی نبود، ارتش ج.ا.ایران عملیات‌های آفندی بزرگی همچون «مروارید» در دریا و «نصر» در زمین را طرح‌ریزی و با پشتیبانی نهاجا به منظور بیرون راندن نیروهای بعثی از سرزمین‌های تصرف شده به اجر درآورد و در این نبردها نیروی هوایی علاوه بر پشتیبانی از این عملیات‌ها به دیگر مأموریت‌های ذاتی خود نظیر جدا کردن منطقه نبرد و انهدام زیرساخت‌های عراق در عمق خاک دشمن ادامه داد که این امر در این مقطع از دفاع مقدس بسیار حیاتی و سرنوشت‌ساز تلقی می‌گردد که جا دارد قبل از پرداختن به این موضوع به عنوان نبردهای پیشین به طور کلی اشاره شود.

در جلدهای اول و دوم این مجموعه به نقش نیروی هوایی در دوران انقلاب اسلامی و نیز تهاجم هوایی و پیش‌ستاره شدن پرداخته شد و چگونگی واکنش نهاجا در قالب عملیات انتقام یا نخستین پاسخ، تاریخ گردید. در جلد سوم بخش‌هایی از مهم‌ترین عملیات پروازی تاریخ دفاع مقدس یعنی هوایی ارتش ج.ا.ایران را (از اول مهرماه تا آخر آبان‌ماه ۱۳۵۹) با عنوان «کمان-۹۹» موسوم به ۱۴۰ فروندی در قالب «انهدام نیروی هوایی دشمن»، در اختیار خوانندگان، پژوهشگران گرامی و علاقه‌مندان به موضوع قرار گرفته شد. در جلد چهارم به ترتیب: فرایند «انهدام زیرساخت‌ها، مراکز حیاتی و عقبه دشمن» و در جلد پنجم «نبرد هوایی علیه نیروی زمینی عراق» (معروف به «جنگ با تانک‌ها» در سرزمین خوزستان از پایگاه‌های چهارم شکاری در دزفول و ششم شکاری در بندر) که موجبات شکست راهبرد پیروزی برق‌آسا و توقف و تثبیت نیروهای دشمن را در وسعت نامناسب دفاعی فراهم ساخت، مورد بررسی قرار گرفته است.

آنچه در این مجلد هدفگذاری و به آن پرداخته شده است؛ استمرار روند نبردهای هوایی در ماه‌های سوم و چهارم دفاع مقدس و عملیات‌های نهاجا، به ویژه فرایند آتش پشتیبانی هوایی، قطع خطوط مواصلاتی، عکسبرداری و شناسایی هوایی و دریایی از دو عملیات مشترک بزرگ هوا-دریایی «مروارید» و نخستین عملیات مشترک زمینی آفندی

نیروی زمینی ارتش ج.ا.ایران به همراه پدافند هوایی و پوشش سرتاسری آسمان کشور و نتایج، پیامدها و تجارب به دست آمده همراه با مسائل و جریانات سیاسی اثرگذار در مرحله دوم دفاع مقدس پس از توقف و تثبیت دشمن، می‌باشد.

امید است مطالعه اسناد و مدارک ارزشمند جنگ تحمیلی، چشم‌اندازی روشن از عملکرد صادقانه و متهورانه نیروی هوایی را فراوری دیدگاه پژوهشگران و علاقه‌مندان به تاریخ نبردهای هوایی قرار دهد.

در اینجا بر خود فرض می‌دانم تا از کارگروه نگارش کتاب که فرایند مجموعه نبردهای هوایی دفاع مقدس و جلد حاضر (ششم) را با استفاده از تلاش ارزشمند امیر سرتیپ^۲ علیرضا نکویی مشارکت جمعی از پیش‌کسوتان و شاهدانی که خود در صحنه‌های پیروزی انقلاب اسلامی و مابین رزم جنگ تحمیلی حضور مستقیم داشته‌اند و مساعدت سرتیپ^۲ دکتر رضا رمضانی، سروان مخابرات (نزاجا) علیرضا شریفی‌پور، تدوین نهایی نمایند، صمیمانه قدردانی نمایم. بدیهی است که در تحقق این تلاش ماندگار، همفکری جمعی از پژوهشگران، صاحب‌نظران و به‌ویژه مساعدت امیر فرماندهی محترم و هیئت‌رئیس نهاجا و کلیه معاونین ارجمند استادی، از جایگاه برجسته‌ای برخوردار است.

در خاتمه، ضمن ادای احترام به محضر شهادی والامقام نیروهای مسلح کشور به‌ویژه مردان سرافراز نیروی الهی هوایی و درود به عاشق، سنگانی که با مجاهدت در راه حق به شهادت رسیده یا متحمل آسیب‌های جسمی و روحی شدند، از خداوند بزرگ غفران بی‌منت‌های الهی را برای همگی آرزومندم. مرکز مطالعات راهبردی از دریافت انتقادات، اطلاعات تکمیلی و نظرات اصلاحی استقبال نموده و از پژوهشگران گرامی تقاضا دارد تا رهنمودهای ارزشمند خود را به این مرکز (واحد انتشارات راهبردی) ارسال نمایند.

رئیس مرکز مطالعات راهبردی

سرتیپ^۲ خلبان دکتر نیک‌بخش حبیبی